

Novináři a vojáci: nezbytná spolupráce

Autorem článku, který byl uveřejněn v čísle 236/1998 časopisu Armées d'aujourd'hui, je chef d'escadron Grammatico. Zkráceno a redakčně upraveno.

* * *

Novinářská profese a vojenské povolání se liší v následujícím:

- novinář chce všechno říci a ukázat ve jménu práva na informace, zatímco
- armáda je odhodlána během operací, kdy jsou v sázce životy lidí, vše utajovat.

Rostoucí úloha, kterou společnost připisuje sdělovacím prostředkům, a místo, které sdělovací prostředky zaujímají v demokracii, odůvodňují právo na informace. Zánik jediného typu ohrožení doby bipolárního světa přivádí vojáky k řešení složitých krizí, v nichž jsou principy války často zkráceny. Zkušenost dokazuje, že vojáci a novináři se setkávají ve všech prostorech operací, a že navzdory své etické rozdílnosti musejí spolupracovat, protože „poskytují nejméně špatnou odpověď na neznalost západních mocností“.

Hlavním nositelem informací se staly audiovizuální sdělovací prostředky, protože jsou snadno dostupné. Společnost je zvolila, protože jsou součástí skutečné kulturní revoluce. Úspěch kultury obrazu a zvuku je zajištěn, protože k nim mají přístup všechny vrstvy společnosti a nic nemůže oběhu informací zabránit. Obrovský rozmach komunikačních prostředků a působivost přímého přenosu zajišťují audiovizuálním sdělovacím prostředkům okamžité vysílání po celé planetě.

Sdělovací prostředky mají ve společnosti nezaměnitelné místo

Vládní orgány všech zemí budují vlastní informační sítě, aby nebyly závislé na tomto jediném nositeli informací. Přitom ale musí počítat s faktem, že každý uživatel rozhlasového nebo televizního přijímače se dozví tytéž informace ve stejném čase. Sdělovací prostředky takto podporují rozvoj informační demokracie.

Méně skrupulózní státy či teroristická hnutí této možnosti obratně využívají: v tom je podstata účinnosti teroristického činu. Demokratické vlády s nimi vyjednávají z pozice slabosti: západní státy jsou oslabeny, protože veřejné mínění vnímá informaci přímo, bez analýzy, a to velmi emocionálně.

Vzájemná závislost „tisk – veřejné mínění – vládní činitel“ je velmi silná. Účinky informační demokracie ale nejsou vždy katastrofální. Rychlý a přímý přenos zaručuje autenticitu, protože veškerá manipulace je vyloučena. Kampaň ve sdělovacích prostředcích může i určité vládě umožnit, aby se oprostila od pomalosti mezinárodní diplomacie, např. případ francouzské intervence ve Rwandě, která využila jisté legitimacy dané sdělovacími prostředky. A naopak, vliv na veřejné mínění může přimět stát k tomu, aby stáhl svoje jednotky z nějakého konfliktu. To byl případ Američanů ve Vietnamu a v Somálsku.

Aby byl někdo dobrým velitelem, nestačí být jenom dobrým vojákem

Nová světová strategická situace umožňuje vznik etnických požadavků a vyvolává pohraniční spory, které mocnosti dříve v zárodku potlačovaly. Ohniska krizí jsou četná a při neexistenci konvergence zájmů velkých států je mezinárodní ozbrojený zákrok jediná možná odpověď na rostoucí nestabilitu.

Soužití koncepcí (podle Charty Spojených národů) tak protichůdných jako je **právo národů na sebeurčení** a **právo na územní celistvost** bohužel neposkytuje mezinárodnímu společenství jasný právní rámec pro intervenci. Proto již několik let ozbrojené síly plní úkoly udržování a obnovení míru, kdy hranice mezi diplomacií, humanitární akcí a použitím síly nejsou vždy dobře definovány.

Nové typy operací jsou charakterizovány zasazením v různorodém, proměnlivém a velmi rozlehlém prostředí, kde je cílem zvládnout krizi typu „konflikt na nízké úrovni“. Zjistit protivníka a poutat ho může dostačovat. Rozptýlení jednotek ale neumožňuje realizovat zásady „ekonomie prostředků“ a „soustředění úsilí“.

Velitel je nepřetržitě ve styku se stále větším počtem kooperujících činitelů (spojenecký štáb, národní velení a civilní orgány Spojených národů), kteří *poutají energii jeho štábu na úkoly nemající nic společného s vedením operací*. Schopnost velitele předvídat je omezena, a proto velitel ztrácí svou volnost jednání. Nové komunikační prostředky tento fenomén jen zdůrazňují. Umožňují řídicím činitelům řešit situaci „přímo“, a tak často přeměňují velitele na pouhého vykonavatele.

Vojenská intervence se často mísí s politicko-diplomatickou akcí. Avšak válka je a musí zůstat pokračováním politiky jinými prostředky. Stejně tak jako je jaderná zbraň určena k odstrašování, nesmí existovat žádné pochyby o odhodlání těch, kteří rozhodují o použití ozbrojené síly. V opačném případě, tváří v tvář bezohledným bojujícím stranám, je nutné se obávat zajímání rukojmích. Viz konflikt v bývalé Jugoslávii, který je mj. také příkladem **pokrytí akce sdělovacími prostředky**, které sice na jedné straně komplikuje úkol vojáků, na druhé straně otevírá perspektivu spolupráce mezi nimi a novináři. Jejich přítomnost po boku vojáků může v určitých případech veliteli navrátit část jeho volnosti jednání.

Všudypřítomnost představitelů tisku během nedávných konfliktů plně odůvodňuje snahu generálních štábů o integraci sdělovacích prostředků během operací. Voják během operace působí přímo, prostřednictvím televizních zpráv, na vládní činitele a na veřejné mínění.

Američané se po zkušenostech z Vietnamu rozhodli vykonávat během války v Perském zálivu úplnou kontrolu tisku. Novináři všech zemí byli sdruženi do skupin (pools) a návštěvy objektů a jednotek byly organizovány velmi opatrně. Novináři měli k dispozici pouze dílčí zprávy. S tímto rozhodnutím **kontroly informací v průběhu operací** je možné souhlasit a je třeba se pozastavit nad tvrdohlavostí některých redakcí, které chtěly vysílat zprávy i tehdy, když žádné neměly. Je to ale jediná možnost spolupráce armády s novináři?

Nastolit ovzduší důvěry

Při neexistenci kooperace v oblasti kolektivní bezpečnosti je nesnadné vymezit ohniska napětí. Armáda v místech konfliktu zajišťuje svou přítomností odstrašování,

zatímco sdělovací prostředky působí na veřejné mínění, což je nezbytné pro ospravedlnění použití síly nebo pro ovlivnění postoje veřejného mínění.

Výsledky mohou být politicky uspokojivé, jestliže se shodneme na tom, že **cílem není ani tak nalézt řešení, nýbrž zabránit rozšíření konfliktu**. Z vojenského hlediska je rozumné věřit v užitečnost a v nutnost skutečné spolupráce. Novináři mají jistou konsenzuální imunitu, a to dokonce v zemích málo dbalých ve věci svobody tisku. Bezpochyby proto, že v konfliktu tohoto druhu každý doufá, že bude mít prospěch ze svého vlivu na veřejné mínění. Navíc novináři, kteří mají někdy větší volnost pohybu než vojáci, mohou být zdrojem průzkumových údajů.

Obtíže, s nimiž se francouzští vojáci setkávali při plnění svého úkolu v bývalé Jugoslávii, byly tiskem dokonale pochopeny, analyzovány a předány veřejnému mínění. Neunikly jim omezující pravidla zasazení a dvojaká hra všech bojujících stran. Získávali poučení z dojmů zjištěných na místě, po boku vojáků. Takto bylo francouzské veřejné mínění a mezinárodní společenství připraveno ke změně postoje francouzských vojenských sil. Novináři a vojáci společně přispěli k urychlení uspořádání konfliktu tím, že umožnili aby francouzské jednotky mohly působit tak jak mají, tj. jako vojáci.

Závěr

Francouzský postoj se obecně jeví jako zajímavější a vhodnější. Systém akreditovaných novinářů umožňuje poskytovat kvalitní informace. Může být vytvořeno ovzduší důvěry, jemuž je nutno vždy dávat přednost před nedůvěrou, jež by mohla převládnout.

Tento přístup by měl podmnít spolupráci mezi oběma profesemi. Politický svět by se měl naučil využívat sdělovacích prostředků a nebyť jen jejich stálým terčem. Ozbrojené síly musí dosáhnout stejných výsledků, protože špatně zvládnuté informace mohou mít zhoubné a nezvratné následky. Odměnou bude úspěch při řešení problémů, které je očekávají v zahraničních oblastech intervence.

Pracovní jazyk vojenské složky NATO je angličtina, což samo o sobě představuje problém. Není lehké udržet důstojníky s kvalitní angličtinou, když platy v podnikatelské sféře jsou mnohem vyšší. V nových členských zemích NATO řešení tohoto problému nutně ovlivní úroveň platů a odměn v armádě a také na rezortních ministerstvech, až se postupně navýší a budou srovnatelné s platy v komerčním sektoru. Pokud by se tak nestalo, státní služba by mohla být méně atraktivní a bylo by problematické získávat kvalifikované muže a ženy, kteří by svůj stát reprezentovali v NATO a dalších mezinárodních organizacích. I tento příklad ukazuje, jak členství v NATO změní nové členské státy.

*Chris Donnelly, zvláštní poradce
pro otázky střední a východní Evropy, Velitelství NATO
Česká republika v NATO (sborník)
Česká atlantická komise, Praha 1999*